

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden

Wensveen, M.

Citation

Wensveen, M. (2020, January 16). *Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden*. Meijers-reeks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/82701>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/82701>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/82701> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Wensveen, M.

Title: Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden

Issue Date: 2020-01-16

6 | Discussie

6.1 INLEIDING

Doel van dit proefschrift was woon- en verhuispatronen onder gedetineerden en ex-gedetineerden en hun daaropvolgende recidivepatronen in kaart te brengen en te verklaren. Hierbij is binnen een onderzoeksgroep van gedetineerden uitgezocht in hoeverre sprake is van (periodes van) dakloosheid en verhuizingen, en zijn bovendien specifieke kenmerken van verhuizingen in kaart gebracht. Drie aspecten: dakloosheid, verhuizen en de kenmerken afstand en buurtstatus van een verhuizing, zijn onderzocht binnen eenzelfde groep gedetineerden en ex-gedetineerden. Verder zijn deze aspecten in combinatie gebracht met hun latere recidive.

Onderzoek naar woon- en verhuispatronen onder gedetineerden en ex-gedetineerden is nationaal en internationaal gezien nog beperkt, zeker in vergelijking met onderzoek naar andere levensdomeinen, zoals de werksituatie en het welzijn van kinderen van gedetineerden (Travis e.a., 2014). Veel studies naar de woonsituatie van (ex-)gedetineerden baseren hun conclusies op kleine onderzoeksgroepen en cross-sectionele data (zie bijv. Dyb, 2009; Van den Braak e.a., 2003). Andere studies kennen bijvoorbeeld veel selectieve uitval (More & Weijters, 2011). Daarnaast ontbreekt inzicht in de samenhang met bepaalde kenmerken van de gedetineerden vaak. Noordhuizen en Weijters (2012) bekijken de problematiek op het gebied van huisvesting bijvoorbeeld alleen in relatie tot enkele justitiële kenmerken (o.a. type delict).

Dit onderzoek was mogelijk door de rijke data die beschikbaar was voor deze groep. Gebruik is gemaakt van gegevens van het Prison Project waarbij 867 gedetineerden voor meerdere meetmomenten, zowel voor als na detentie, bevraagd zijn over de woonsituatie en criminele activiteiten. De woonsituatie en criminele activiteiten zijn bekend uit zowel zelf gerapporteerde als officieel geregistreerde data. Dit maakt de huidige studie een toevoeging op eerder onderzoek dat enkel gebruik maakt van één datamethode. Daarnaast maakt het longitudinale karakter van deze gegevens deze studie uniek.

Over het algemeen blijkt uit de resultaten dat sprake is van grillige woon- en verhuispatronen voor de gedetineerden en ex-gedetineerden. Hoewel stabiliteit belangrijk wordt geacht, is een relatief groot deel van de (ex-)gedetineerden op enig moment voor of na hun detentie dakloos en maakt bovendien een groot deel van degenen die wel over huisvesting beschikken een of meerdere verhuizingen door. Deze grillige woon- en verhuispatronen zijn bovendien

van invloed op latere recidive. In de volgende paragrafen worden per hoofdstuk de belangrijkste resultaten samengevat, waarna een reflectie op theoretische verklaringen wordt gegeven evenals aanbevelingen voor volgend onderzoek en beleid.

6.2 SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN

6.2.1 Dakloosheid voor en na een detentiestraf (hoofdstuk 2)

Hoofdstuk 2 focust op dakloosheid onder gedetineerden en ex-gedetineerden. Kennis hierover is van belang omdat wordt verondersteld dat dakloosheid de resocialisatie niet bevordert (Ferguson, 2018; Slesnick e.a., 2018). Hoofdstuk 2 ging daarom in op de vraag in hoeverre dakloosheid voorkomt voor en na een detentiestraf, hoe patronen van dakloosheid eruit zien voor individuele gedetineerden en of (periodes van) dakloosheid gerelateerd zijn aan bepaalde kenmerken van de gedetineerden. Om deze vragen te beantwoorden is zowel zelf gerapporteerde als officieel geregistreerde data over 867 respondenten van het Prison Project gebruikt. Dakloosheid houdt zowel op straat slapen in als slapen in opvangsituaties en telkens voor korte tijd bij verschillende familieleden en kennissen verblijven.

Resultaten lieten zien dat dakloosheid veel voorkomt binnen deze groep (ex-)gedetineerden. Van de gehele groep is 32 procent tijdens minstens een van de drie meetmomenten dakloos. Deze relatief grote mate van dakloosheid begint al voorafgaand aan de detentiestraf, wat overeenkomt met het perspectief dat gedetineerden vaak al voor hun detentie in slechtere maatschappelijke posities verkeren dan niet-gedetineerden (Bushway, 2006). Vervolgens zijn direct na vrijlating zelfs nog iets meer respondenten dakloos. Hoewel het percentage daklozen direct na vrijlating iets hoger is dan voor detentie, lieten verdere resultaten zien dat dit voor een deel gaat om andere respondenten. Juist een groot deel van de daklozen voorafgaand aan detentie, vindt tijdens de detentiestraf wel huisvesting. Dit lijkt erop te duiden dat hulp tijdens detentie voor deze groep daklozen effect heeft, hoewel nog altijd een deel toch dakloos is gebleven en bij vrijlating wederom zonder woonplek op straat staat. Zes maanden na vrijlating is het percentage daklozen kleiner dan voorafgaand aan detentie. Dit kan erop wijzen dat, naast degenen die tijdens detentie al huisvesting hadden gevonden, ook een deel hier korte tijd na vrijlating alsnog in slaagt. Ook kunnen respondenten die tijdens detentie hun huisvesting verloren, enige tijd na vrijlating er in zijn geslaagd toch weer een woonplek te vinden. Zoals Fontaine en Biess (2012) al stelden, is de eerste periode na vrijlating vaak nog onvast en onstabiel, waarna ex-gedetineerden na enige tijd meer hun plek vinden en een vastere woonplek krijgen. Deze resultaten lijkt daarmee in lijn te zijn.

Wanneer in meer detail naar de individuele patronen van dakloosheid gekeken wordt, is duidelijk dat er veel variatie tussen personen bestaat. Sommigen zijn slechts een keer dakloos, anderen vaker. Toch is bijna geen enkele respondent tijdens de gehele onderzoeksperiode dakloos, wat het idee versterkt dat de periodes van dakloosheid toch vaak relatief kort zijn en respondenten meestal na maximaal enkele maanden weer huisvesting vinden. Aan de andere kant wordt benadrukt dat een groot deel van de respondenten op enig moment dakloos is, en dat deze dakloosheid op elk moment kan plaatsvinden. Een klein aantal ex-gedetineerden heeft direct na vrijlating namelijk wel huisvesting, maar zes maanden later niet meer. Hiermee wordt het belang van nazorg over de langere termijn benadrukt.

Tot slot is onderzocht in hoeverre bepaalde kenmerken van de (ex-)gedetineerden samenhangen met wel of niet dakloosheid ervaren. Voorafgaand aan detentie samenwonen met een partner en/of kinderen of voor detentie inwonen bij ouders zorgt voor een kleinere kans op dakloosheid na vrijlating, terwijl samenwonen met anderen samenhangt met een grotere kans op dakloosheid. De mate van binding met degenen bij wie de gedetineerde woonde, lijkt dus van belang. Verder lieten de resultaten zien dat specifieke detentiekennmerken, zoals de langere detentieduur, niet samenhangen met dakloosheid na vrijlating, wellicht omdat dit twee kanten op kan werken. Aan de ene kant kan een langere detentieduur de kans vergroten dat de gedetineerden zijn woonplek kwijtraakt en dus dakloos raakt. Aan de andere kant biedt een langere detentieduur meer mogelijkheden om tijdens detentie hulp te ontvangen bij het verkrijgen van huisvesting (Noordhuizen & Weijters, 2012).

Al met al is bij de groep (ex-)gedetineerden sprake van een hoge mate van dakloosheid, zeker als wordt vergeleken met de algemene bevolking. Er is echter geen sprake van een drastische toename van dakloosheid tijdens detentie. Wel blijken er veel grillige woonpatronen te zijn en is niet één lijn te vinden. Sommige gedetineerden zijn slechts eenmaal dakloos, anderen vaker. Sommige gedetineerden raken hun woning kwijt en worden dakloos, terwijl anderen juist een woning vinden. Deze resultaten maken het duidelijk dat de hulpverlening op het gebied van huisvesting maatwerk moet zijn en per gedetineerde moet worden bekeken wat in zijn geval nodig is om dakloosheid te voorkomen of op te lossen.

6.2.2 Detentie en verhuisgedrag (hoofdstuk 3)

Een periode in detentie kan daarnaast oorzaak zijn van een of meerdere verhuizingen. Verhuizen kan van grote invloed op het verdere leven van individuen (Oishi, 2010) en op later crimineel gedrag bij ex-gedetineerden (Gasper e.a., 2010; Steiner e.a., 2015). Over het verband tussen detentie en verhuispatronen is nog minder bekend dan over dakloosheid na een detentiestraf (Warner, 2015; Harding e.a., 2013). In hoofdstuk 3 zijn daarom verhuizin-

gen en verhuisspatronen van de 587 respondenten met huisvesting op alle meetmomenten in kaart gebracht.

Tijdens detentie is een derde van de gedetineerden verhuisd. Dit is veel meer dan op basis van de algemene bevolking, waarbinnen slechts tien procent in een heel jaar verhuist (CBS, 2017), verwacht zou worden. Slechts een kleine meerderheid (59 procent) van de respondenten met huisvesting op alle meetmomenten is geen enkele keer verhuisd. Dit houdt in dat sprake is van veel instabiliteit. Al deze verhuizingen zullen impact hebben op het verdere leven van de ex-gedetineerden. Zo toonde De Cuyper (2015) bijvoorbeeld aan dat gedetineerden die niet naar hun adres van voor detentie terug konden gaan een grotere kans hebben op het verbreken van sociale relaties met anderen. Ook andere studies lieten zien dat een verhuizing zorgt voor minder contact met anderen en het verbreken van relaties (South & Haynie, 2004; Neyer & Lang, 2003).

Gedurende het halfjaar na vrijlating uit detentie verhuisde bijna een vijfde van de ex-gedetineerden. Van degenen die tijdens detentie niet zijn verhuisd, is acht procent gedurende het halfjaar na vrijlating alsnog op een ander adres gaan wonen, en van degenen die tijdens detentie al waren verhuisd, doet 10 procent dit in de zes maanden na vrijlating opnieuw. Het is dus niet alleen tijdens detentie voor hulpverleners van belang om hierop in te spelen. Ook het eerste halfjaar na vrijlating blijkt nog relatief onstabiel te zijn, met veel verhuizingen. Vanuit de veronderstelling dat een stabiel woonpatroon de resocialisatie ten goede komt, is het belangrijk tijdens dit eerste halfjaar na vrijlating de nodige nazorg te blijven bieden aan de ex-gedetineerden bij het behouden van hun woonplek.

Ook in dit hoofdstuk is onderzocht in hoeverre kenmerken van de (ex-) gedetineerden samenhangen met eventuele verhuizingen. Net als bij dakloosheid, geldt ook hier dat gedetineerden die voor detentie inwoonden bij ouders een kleinere kans hadden om te verhuizen. Gedetineerden die bij hun ouders woonden, verhuisden minder, terwijl gedetineerden die bij anderen inwoonden juist relatief vaker verhuisden. Inwonen bij anderen is dus wederom een minder stabiele woonsituatie. Gedetineerden die inwoonden bij anderen, verhuisden vaker dan gedetineerden in alle andere woonsituaties (alleen, bij ouders of bij partner en/of kinderen). Ook vergroot een langere detentieduur de kans op een verhuizing, wat logisch is vanwege de grotere kans dat de vorige woning niet behouden kan worden. Vervolgens verhuisden gedetineerden die voor langere tijd een partner hebben, minder vaak, wat ook overeenkomt met verwachtingen op basis van de sociale controletheorie. Bovendien verkleint een positieve werksituatie de kans op verhuizen, wat het gevolg zal zijn van het inkomen waarmee de woning kan worden aangehouden.

6.2.3 Kenmerken van verhuizingen nader bekeken (hoofdstuk 4)

Nog minder is bekend over de specifieke kenmerken afstand en buurtstatus van verhuizingen van ex-gedetineerden, en met name andere sociale, economische en detentiefactoren die hier een rol bij spelen (Lee e.a., 2017; Hipp e.a., 2010). Toch is kennis over deze kenmerken van de verhuizingen ook van belang (Vogel e.a., 2017), omdat met name uit demografisch onderzoek blijkt dat deze factoren van invloed kunnen zijn op het verdere leven (South e.a., 2005; South & Crowder, 1997a; Elliott e.a., 1996). In hoofdstuk 4 zijn daarom, voor de 240 verhuizers, de verhuispatronen meer gedetailleerd in kaart gebracht. Hierbij is gekeken naar twee aspecten van het verhuispatroon: de afstand waarover de verhuizing plaatsvond en een eventuele verbetering of verslechtering van de buurtstatus na een verhuizing naar een andere buurt.

Resultaten lieten zien dat van alle 194 gedetineerden die tijdens detentie zijn verhuisd, de overgrote meerderheid naar een andere buurt ging en zelfs meer dan 15 kilometer verder ging wonen. Minder dan tien procent verhuisde binnen zijn oude buurt. Gemiddeld verhuisden de gedetineerden 44 kilometer van hun oude woonplek, wat relatief ver is. Ex-gedetineerden die gedurende het halfjaar na vrijlating verhuizen, doen dit over het algemeen ook niet binnen hun eigen buurt. Wel blijven ze iets vaker binnen de 15 kilometer grens, en verhuisden gemiddeld over 28 kilometer. Eerdere studies suggereren juist vaak dat gedetineerden en ex-gedetineerden die verhuizen, dit over kleine afstand en vaak binnen hun eigen buurt doen (Hipp e.a., 2010; Kirk, 2009; La Vigne & Parthasarathy, 2005). Dat is hier niet het geval. Deze eerdere studies zijn wel allen in de Verenigde Staten gedaan, wat het verschil met de huidige studie zou kunnen verklaren.

Met betrekking tot eventuele veranderingen in buurtstatus, was de vraag of gedetineerden en ex-gedetineerden die verhuizen, over het algemeen naar slechtere, betere of gelijke buurten gaan. Voor veranderingen in buurtstatus werd aan de hand van *human capital*, *social capital* en labelingtheorieën (South & Crowder, 1997a; Wolff & Draine, 2004; Becker, 1963) verwacht dat verhuizers relatief vaak naar een slechtere buurt zouden gaan, vanwege hun verlies van *human* en *social capital* tijdens detentie en het stigma dat zij meedragen. Dit komt niet uit de resultaten naar voren. In hoofdstuk 4 is aangetoond dat ongeveer de helft van de 178 gedetineerden die tijdens detentie naar een andere buurt verhuisden, naar een nieuwe buurt ging die in status gelijk was aan de oude buurt. Zij gingen er dus niet op vooruit of achteruit. Bijna een derde van het totaal ging naar een betere buurt, terwijl bijna een vijfde naar een slechtere buurt ging. Ex-gedetineerden die na vrijlating nog verhuisden, gingen ook meestal naar een buurt die in status gelijk was aan de vorige buurt. Verdere analyse liet zien dat vooral respondenten die meerdere keren verhuisden, zes maanden na vrijlating in slechtere buurten woonden. De bevinding dat het merendeel in sociaaleconomisch gelijke buurten gaat wonen bij een verhuizing komt overeen met enkele eerdere studies, die eveneens vonden

dat er weinig sociaaleconomische mobiliteit was bij verhuizingen naar een andere buurt (Lee e.a., 2017; Harding e.a., 2013; La Vigne & Parthasarathy, 2005).

Ook deze kenmerken van een verhuizing zijn gerelateerd aan kenmerken van de gedetineerden. Met betrekking tot de afstand waarover verhuisd werd, komt bij verhuizingen tijdens detentie het inwonen bij ouders voor detentie ook hier weer naar voren als belangrijke factor. Respondenten die bij hun ouders woonden, hebben, naast een algemeen kleinere kans op een verhuizing, wanneer zij wel verhuizen ook grotere kans om dit over kleine afstand te doen en dus dichter in de buurt te blijven bij hun vorige woonplek. Waarschijnlijk houdt de binding met de ouders, en ontvangen steun van de ouders, deze respondenten dichter in de buurt. Voor veranderingen in buurtstatus geldt dat met name de status van de buurt waar de respondent voorafgaand aan detentie woonde, bepalend is voor de latere buurt. Wanneer een respondent voor detentie in een buurt met een hoge status woonde, heeft hij juist een grotere kans om te verhuizen naar een slechtere buurt en een kleinere kans om erop vooruit te gaan in buurtstatus. Dit geldt zowel voor verhuizingen tijdens detentie als voor verhuizingen na vrijlating. Dit komt overeen met eerder onderzoek dat liet zien dat degenen die voor detentie in de betere buurten woonden, het meest te verliezen hebben en er het vaakst op achteruit gaan in buurtstatus (Warner, 2016; Harding e.a., 2013). Wellicht weegt het stigma van een detentiestraf zwaarder voor gedetineerden die voor detentie in betere buurten woonden en zijn zij daarom na vrijlating niet meer in staat om in zulke buurten te blijven (Warner, 2016).

6.2.4 Woonsituaties, verhuizen en recidive (hoofdstuk 5)

Hoofdstuk 5, tot slot, onderzocht de invloed van alle eerder beschreven woon- en verhuispatronen op de recidive onder de ex-gedetineerden. In de praktijk wordt nadruk gelegd op het belang van het hebben van goede huisvesting voor de resocialisatie (DJI, 2014). Ook gedetineerden zelf noemen het hebben van huisvesting een van de belangrijkste aspecten na vrijlating (Visher e.a., 2004). Empirisch onderzoek naar het verband tussen woon- en verhuispatronen en recidive is echter nog schaars, met name wanneer het gaat over de verhuispatronen (Fontaine & Biess, 2012; Makarios e.a., 2010). In Nederland is nog minder empirische kennis over het verband tussen de woonsituatie na detentie en recidive. Het enkele onderzoek dat er is gedaan onder ex-gedetineerden in Nederland beperkt zich met name tot de relatie tussen het wel of niet beschikken over huisvesting (dakloosheid) en recidive (Weijters, Rokven & Verweij, 2018). Daarom zijn in hoofdstuk 5 alle aspecten van het woon- en verhuispatroon gerelateerd aan de recidivepatronen van de respondenten uit het Prison Project.

Als eerste is gekeken naar de invloed van (periodes van) dakloosheid op recidive. Hierbij is gebruik gemaakt van *propensity score* analyses om te voorkomen dat de resultaten worden beïnvloed door andere kenmerken van de respondenten (Austin, 2011; Posner & Ash, 2012). Resultaten toonden aan dat respondenten die wel eens dakloos zijn geweest tijdens de onderzoeksperiode zowel zes maanden als twee jaar na vrijlating meer recidiveerden dan respondenten die nooit dakloos waren en ook een hoger gemiddeld aantal veroordelingen hebben. Hierbij geldt bovendien dat, in lijn met de verwachting, ex-gedetineerden die vaker periodes van dakloosheid hebben ervaren, ook vaker en meer recidiveren dan degenen die slechts één keer dakloos waren. Dakloosheid vergroot dus daadwerkelijk de kans op recidive, onafhankelijk van andere kenmerken die zowel zorgen voor dakloosheid als voor recidive. Het maakt hierbij ook geen verschil of de periode van dakloosheid voor detentie, direct na vrijlating of op een later moment plaatsvond.

Vervolgens is gekeken naar de invloed van verhuizen op recidive. Als eerste zijn de nooit-verhuizers vergeleken met de verhuizers, ongeacht op welk moment en hoe vaak deze respondenten zijn verhuisd. Over de gehele periode van twee jaar na vrijlating verschillen de verhuizers en niet-verhuizers niet van elkaar in recidivecijfers. Op de korte termijn recidiveerden de verhuizers echter meer dan de niet-verhuizers. Daarna zijn de niet-verhuizers vergeleken met de verschillende type verhuizers: uitgestelde verhuizers, directe verhuizers en frequente verhuizers. Op de langere termijn en over de gehele periode recidiveerden de directe verhuizers minder dan de niet-verhuizers. Dit duidt erop dat een verhuizing ook positief kan zijn voor gedetineerden, met name wanneer deze verhuizing plaatsvindt tijdens detentie en de ex-gedetineerde dus bij vrijlating in een nieuwe omgeving een nieuwe start kan maken (Vogel e.a., 2017). De frequente verhuizers, dus de respondenten die vaker verhuisden, recidiveerden op korte termijn meer dan de niet-verhuizers. Dit wijst op het belang van goede nazorg bij huisvesting, ook voor gedetineerden die wel over huisvesting beschikken.

Tot slot is de invloed op recidive onderzocht voor de kenmerken van de verhuizingen, afstand en buurtstatus. De verhuizers die over maximaal 15 kilometer zijn verhuisd, zijn vergeleken met de verhuizers die verder weg verhuisden. De verhuisde afstand heeft echter weinig invloed op de recidivepercentages van de respondenten. De recidivepatronen zijn voor beide groepen vrijwel gelijk. Met betrekking tot buurtstatus is wel een verschil in recidive gevonden. Met name op de langere termijn recidiveerden ex-gedetineerden die naar een slechtere buurt zijn verhuisd vaker dan degenen die naar een gelijke zijn gegaan, terwijl ex-gedetineerden die naar een betere buurt verhuisden juist minder vaak recidiveerden. Dit komt overeen met enkele eerdere studies naar buurtstatus en recidive (Kubrin & Stewart, 2006; Hipp e.a., 2010).

Al met al blijkt dat verschillende woon- en verhuispatronen wel degelijk invloed hebben op de recidivekansen bij ex-gedetineerden. Vooral wanneer sprake is van dakloosheid, is het verband met meer recidive sterk. Daarnaast

is duidelijk geworden dat verhuizen tijdens detentie ook positief kan zijn voor het recidiverisico en dat dus niet altijd alleen moet worden aangestuurd op het behouden van de woonplek waar de gedetineerde voorafgaand aan detentie verbleef.

6.3 THEORETISCHE REFLECTIE

Doel van dit proefschrift was het verkrijgen van meer inzicht in de diversiteit in woon- en verhuispatronen onder gedetineerden en ex-gedetineerden, evenals de samenhang van kenmerken van (ex-)gedetineerden met hun woon- en verhuispatronen en de invloed van deze patronen op latere recidive. In elk hoofdstuk zijn verwachtingen hierover opgesteld op basis van enkele theorieën: de sociale controletheorie, labelingtheorie, straintheorie en sociale desorganisatietheorie. Hieronder wordt per theorie uiteengezet in hoeverre de bevindingen overeenkomen met de aan de hand van deze theorieën opgestelde verwachtingen.

6.3.1 Verklaringen voor de relatie tussen detentie en woon- en verhuispatronen

Sociale controletheorie

In elk van de empirische hoofdstukken is gebruik gemaakt van de sociale controletheorie (Hirschi, 1969) bij het opstellen van verwachtingen. Volgens de bindingtheorie zou een sterke binding met (conventionele) anderen tot meer sociale controle leiden (Hirschi, 1969) en tevens tot meer instrumentele, materiële en financiële steun (Colvin e.a., 2002), waaronder huisvesting (Wolff & Draine, 2004). Dit is vervolgens toe te passen op verwachtingen voor zowel dakloosheid als verhuizen.

Op basis van deze theorie werd ten eerste verwacht dat gedetineerden met conventionele bindingen (aan ouders, partner, kinderen) een grotere kans zullen hebben om na detentie een woning te hebben en een kleinere kans om dakloos te zijn. Dit is inderdaad naar voren gekomen in de resultaten. Gedetineerden die voorafgaand aan detentie bij hun ouders of samen met een partner woonden, zijn veel minder vaak dakloos dan gedetineerden die niet bij deze significante anderen woonden. Er is echter geen variabele meegenomen die ingaat op de exacte mate van binding aan anderen, zoals ouders. In dit geval wordt het samenwonen met deze andere hiervoor als proxy gebruikt, en wordt verondersteld dat de mate van binding aan ouders over het algemeen groter zal zijn dan de binding aan anderen die verder weg staan (Li e.a., 2014). Een verdere ondersteuning van de theorie is het feit dat het enkele hebben van een partner (als sociale binding) niet samenhangt met een kleinere kans op

dakloosheid, terwijl het samenwonen met een partner wel de kans op dakloosheid verkleinde. Dit duidt erop dat een sterkere binding, aangetoond door het samenwonen in plaats van enkel het hebben van een relatie, leidt tot minder dakloosheid.

Ten tweede werd, volgens dezelfde redenering, verwacht dat gedetineerden met sterkere bindingen aan anderen een kleinere kans hebben te verhuizen en juist een grotere kans om naar hun vorige woonplek terug te keren. De resultaten ondersteunen de theorie en komen overeen met de resultaten bij dakloosheid. Voorafgaand aan detentie inwonen bij anderen vergroot de kans op een verhuizing tijdens en na detentie, terwijl inwonen bij ouders tot de minste verhuizingen leidt. Ouders zijn waarschijnlijk personen met wie de sociale binding sterker is dan met anderen, bijvoorbeeld kennissen of andere familieleden (Casagrande e.a., 2015; Li e.a., 2014). Daarom is de kans groter dat een ex-gedetineerde bij zijn ouders kan terugkeren dan bij anderen.

Ten derde kan de sociale controletheorie ook toegepast worden op de specifieke kenmerken van verhuizingen. De verwachting was dat gedetineerden met sterkere bindingen over kortere afstand verhuizen en minder vaak naar een slechtere buurt verhuizen. Dit eerste is inderdaad terug te zien in de resultaten. Gedetineerden die bij hun ouders woonden, verhuisden vaker over korte dan over lange afstand. Het tweede komt echter niet naar voren uit de resultaten. Zowel het hebben van een partner als het voorafgaand aan detentie inwonen bij ouders of partner hangt niet samen met de kans op een verhuizing naar een betere of slechtere buurt. De invloed van deze bindingen lijkt dus niet verder te strekken dan het wel of niet verhuizen. Als er eenmaal sprake is van een verhuizing, spelen deze sociale bindingen geen rol meer in de specifieke sociaaleconomische verhuispatronen. Dit kan komen doordat gedetineerden die verhuizen sowieso degenen zijn met de minst sterke bindingen. De gedetineerden met de betere bindingen hoeven niet te verhuizen. Ook is het zo dat het merendeel in een sociaaleconomische gelijke buurt blijft en niet naar een betere of slechtere buurt gaat.

Samenvattend lijken sociale bindingen aan anderen zeker een rol te spelen bij de woon- en verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden. Hierbij is met name gebruik gemaakt van het inwonen bij deze anderen als maat voor sociale binding. Het inwonen bij ouders of samenwonen bij een partner is van groot belang bij het al dan niet dakloos raken of verhuizen. De binding aan deze anderen zorgt ervoor dat de gedetineerde een grotere kans heeft op een stabielere woonsituatie.

Labelingtheorie

De labelingtheorie (Becker, 1963) stelt vervolgens dat een stigma als 'ex-gedetineerde' gevolgen hebben voor de verdere levensloop (Becker, 1963) en daarmee ook het woon- en verhuispatroon. Deze theorie is gebruikt om verwachtingen op te stellen voor dakloosheid, verhuizen en verhuispatronen. Een label als

ex-gedetineerde kan leiden tot sociale exclusie (Warner, 2015), omdat de omgeving niet wil omgaan met een ex-gedetineerde. Bepaalde kenmerken van de gedetineerde kunnen dit stigma vergroten. Dit zijn kenmerken als een langere detentieduur, een eerder detentieverleden en een zwaarder delict (Levenson, e.a., 2007).

Vanuit de labelingtheorie werd verwacht dat gedetineerden met detentiekenmerken die hun stigma verder vergroten, een grotere kans hadden op dakloosheid en bovendien een grotere kans om te verhuizen omdat ze niet konden terugkeren naar hun oude adres. Met betrekking tot verhuizen werd daarnaast verwacht dat gedetineerden die voor detentie bij anderen woonden, sterker gestigmatiseerd zouden worden dan gedetineerden die bij hun ouders woonden en dus een grotere kans hebben op een verhuizing. Uit de resultaten kwam echter niet naar voren dat detentiekenmerken een rol spelen bij de kans op dakloosheid. Een zwaarder label of stigma lijkt in zoverre dus geen rol te spelen bij het dakloos raken. Wel kan het ook hier zo zijn dat een stigma over het algemeen zwaarder meeweegt voor anderen dan voor ouders of een partner.

Een langere detentieduur is het enige kenmerk gerelateerd aan stigma dat de kans op een verhuizing tijdens detentie vergroot. Naast het feit dat dit gerelateerd kan zijn aan een zwaarder stigma, kan een langere detentieduur ook samenhangen met het minder makkelijk werk en inkomen behouden tijdens een langere detentie, wat vervolgens weer oorzaak is van de verhuizing.

Met betrekking tot buurtstatus werd verwacht dat gedetineerden die voor detentie in een buurt met een hogere sociale status woonden, erger gestigmatiseerd worden, omdat bewoners van deze steden en buurten minder gewend zijn aan (ex-)gedetineerden (Harding e.a., 2013) en dat zij dus eerder verhuizen naar een slechtere buurt. Dit komt inderdaad uit de resultaten naar voren. Eerdere buurtstatus blijkt erg belangrijk bij het bepalen van de nieuwe buurt, waarbij gedetineerden die uit een buurt met een hoge status komen eerder verhuizen naar een slechtere buurt. Dit geeft enige steun aan de labelingtheorie. Een andere verklaring kan echter zijn dat deze gedetineerden meer *human capital* te verliezen hebben tijdens detentie en na vrijlating niet meer in staat zijn hun woonplek in de betere buurt te betalen.

Kortom, de labelingtheorie lijkt minder goed in staat de woon- en verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden te kunnen verklaren dan de sociale controletheorie. Aan de andere kant ontbreekt data waarmee exact het stigma van de respondenten kon worden gemeten. Het mogelijk ervaren stigma is nu gebaseerd op enkele detentiekenmerken, waarvan verondersteld is dat ze het stigma kunnen vergroten (Levenson e.a., 2007). Bovendien kan het label indirect van invloed zijn, wanneer het bijvoorbeeld leidt tot een slechtere binding met belangrijke anderen. Wellicht zou een concretere meting van stigma tot andere bevindingen leiden.

6.3.2 Verklaringen voor de relatie tussen woon- en verhuispatronen en recidive onder ex-gedetineerden

Bij de verklaring van het verband tussen dakloosheid en recidive zijn de sociale controletheorie, labelingtheorie en straintheorie gebruikt. Er werd verwacht dat dakloze ex-gedetineerden minder sociale controle ervaren van conventionele anderen dan degenen met huisvesting (Dyb, 2009), sterker gestigmatiseerd worden (Pheelan e.a., 1997) en bovendien de meeste *strain* ervaren (Listwan e.a., 2013) en daarom meer zouden recidiveren dan ex-gedetineerden die wel over huisvesting beschikken. Dit komt ook duidelijk naar voren in de resultaten. Ex-gedetineerden die op enig moment, ongeacht hoe vaak of in welke periode, dakloos zijn geweest, recidiveren significant vaker dan ex-gedetineerden die op elk meetmoment over huisvesting beschikken.

Voor de verklaring van de relatie tussen verhuizen en recidive zijn zowel de sociale controletheorie als de straintheorie gebruikt. Uit de resultaten kwam naar voren dat de directe verhuizers, dus de groep die tijdens detentie is verhuisd, minder recidiveerden dan de niet-verhuizers. Dit geeft ten eerste steun aan de verwachting dat deze groep een nieuwe start maakt in een nieuwe omgeving. Met het weggaan uit de oude sociale omgeving en het breken met deze bindingen, wordt de kans op recidive verkleind (Harding e.a., 2013; Farrall, 2010). Op korte termijn recidiveerden de frequente verhuizers meer dan de niet-verhuizers het laagst. Dit laatste wijst erop dat vaak verhuizen ook goede sociale bindingen ondermijnt en dus leidt tot meer recidive, terwijl niet verhuizen deze bindingen in tact houdt en het recidiverisico verkleint. Bovendien kan dit erop duiden dat vaker verhuizen de woonsituatie geen goed doet. Er is immers sprake van nog meer instabiliteit, wat kan leiden tot meer gevoelens van *strain* en hiermee meer recidive.

Tot slot werd met betrekking tot de buurtstatus verwacht dat, omdat in slechtere buurten vaak sprake is van minder goede onderlinge sociale banden, en minder sociale controle op elkaar (Morenoff & Harding, 2014; Hipp e.a., 2010), verhuizen naar een slechtere buurt de kans op recidive vergroot. Ook zou een verhuizing naar een slechtere buurt kunnen leiden tot meer gevoelens van *strain* bij de ex-gedetineerde dan wonen in een buurt met een hogere status (Vogel e.a., 2017) en daarmee leiden tot meer recidive. De resultaten wijzen inderdaad in deze richting, met name voor recidive op de langere termijn. Het zijn in dat geval inderdaad de ex-gedetineerden die naar slechtere buurten zijn verhuisd dan waar ze vandaan kwamen, die het meeste recidiveerden.

6.4 AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK

Het huidige onderzoek heeft meerdere aspecten van de woon- en verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden in kaart gebracht binnen één onderzoeksgroep. Waar veel eerdere studies zich richten op alleen dakloosheid

of enkel op wel of niet verhuizen, heeft dit proefschrift al deze onderdelen van de woonsituatie gecombineerd en bovendien binnen dezelfde groep gerelateerd aan latere recidive. Daarnaast is de huidige studie op nog een aantal punten een toevoeging aan eerder onderzoek.

Ten eerste maakt deze studie gebruik van een sterke, longitudinale dataset, waarmee een accurater woonpatroon is weer te geven dan in cross-sectioneel onderzoek (Geller & Curtis, 2011; Van den Braak e.a., 2003). Bovendien kunnen de woon- en verhuispatronen nog beter in kaart worden gebracht door de combinatie van zowel zelfrapportage data als officieel geregistreerde gegevens. Door de beschikbaarheid van informatie uit meerdere bronnen, kan met grotere mate van zekerheid de juiste woonsituatie vastgesteld worden. Ten tweede is deze studie gebaseerd op data van Nederlandse gedetineerden en ex-gedetineerden, en daarmee een toevoeging op eerder onderzoek dat met name uit Angelsaksische landen komt. Ten derde is in hoofdstuk 5 een geavanceerde analyse methode gehanteerd, namelijk een *propensity score* analyse methode. De meeste studies bepalen aan de hand van regressieanalyses het verband tussen woonsituaties en recidive, terwijl in dat geval sprake kan zijn van achterliggende kenmerken van de gedetineerden die zowel de woonsituatie als de kans op recidive beïnvloeden. Door gebruikmaking van een *propensity score* methode wordt zeker gesteld dat eventuele verschillen in recidive het gevolg zijn van een verschillend woon- of verhuispatroon en niet van andere kenmerken (Vogel e.a., 2017). Tot slot is veel eerder onderzoek beschrijvend van aard en maakt geen gebruik van eventuele verklarende factoren in de analyse naar de woonsituatie en detentie. Door de verscheidenheid aan informatie die in de huidige studie beschikbaar is, is het beter mogelijk theoretische verklaringen voor verbanden tussen detentie en woon- en verhuispatronen te toetsen.

Naast bovenstaande sterke punten van de huidige studie, is ook een aantal beperkingen en daaruit voortvloeiende aanbevelingen voor vervolgonderzoek te noemen. Deze hebben te maken met de opzet van de data en de onderzoeksvragen.

Een eerste belangrijke beperking is dat in de data mogelijk een onderschatting van het aandeel daklozen of het aantal verhuizingen zit. Voor de periode na vrijlating zijn namelijk de woonsituaties bekend direct na vrijlating en zes maanden daarna. Wellicht vinden in de tussenliggende maanden ook veranderingen plaats. Het is mogelijk dat een respondent zowel direct na detentie als zes maanden later huisvesting heeft, maar tijdens de derde en vierde maand dakloos was. Deze respondent komt niet terug als 'dakloos' in de data. Ook zijn wellicht sommige ex-gedetineerden in die tussenliggende maanden vaker verhuisd dan nu uit de data blijkt, omdat zij zich bijvoorbeeld niet officieel op het nieuwe adres hebben geregistreerd bij de gemeente. Een andere reden voor een eventuele onderschatting van het aantal daklozen en het aantal verhuizingen, is dat een deel van de gedetineerden na vrijlating niet meer gevonden kon worden voor deelname aan het interview na detentie. De

achttien procent die niet gelokaliseerd is, bestaat waarschijnlijk voor een (groot) deel uit daklozen en verhuizers. Het is aannemelijk dat respondenten zonder adres of met een nieuw adres moeilijker te vinden waren dan respondenten die nog op hetzelfde adres woonden als voor detentie. Een laatste reden voor een onderschatting is dat een deel van de respondenten zes maanden na vrijlating opnieuw gedetineerd was. Van deze groep weten we niet wat hun woonsituatie op dat moment zou zijn, als ze niet in detentie zouden zitten. Voor een deel zal deze groep ook bestaan uit daklozen en verhuizers. Hoewel uit de huidige gegevens al zeer grillige en onstabiele woon- en verhuispatronen naar voren komen, zijn deze dus in werkelijkheid misschien nog grilliger. Een aanbeveling voor verder onderzoek is dan ook om deze periode na vrijlating met meerdere extra meetmomenten in kaart te brengen, zodat duidelijk wordt of de woon- en verhuispatronen inderdaad nog meer veranderingen kennen dan uit de huidige gegevens naar voren komt.

Ten tweede ontbreekt in de data nu informatie over de redenen waarom de respondenten verhuizingen. In eerdere hoofdstukken werd duidelijk dat een deel van de gedetineerden waarschijnlijk verhuisd is vanwege het maken van een nieuwe start. In dat geval is sprake van een vrijwillige verhuizing. In andere gevallen zal er een noodgedwongen verhuizing plaatsvinden, omdat de gedetineerde niet meer naar zijn oude woning terug kan. Met de huidige data kan worden verondersteld wat deze redenen zijn, maar is niet direct aan de respondenten gevraagd waarom zij zijn verhuisd. Vervolgonderzoek zou enkele vragen moeten opnemen in het interview naar de exacte redenen van een verhuizing, zodat duidelijker gemaakt kan worden in hoeveel gevallen sprake is van vrijwillige verhuizingen en noodgedwongen verhuizingen. Ook zou dit meer inzicht geven in de invloed van verhuizen op recidive. Het is aannemelijk dat een vrijwillige verhuizing een kleinere kans op recidive geeft dan een onvrijwillige verhuizing. Met de huidige data is dit echter niet goed inzichtelijk te maken.

Daarnaast zou volgend onderzoek, om het inzicht te vergroten in wat er tijdens en na vrijlating uit detentie gedaan wordt aan hulpverlening, meer factoren moeten meenemen met betrekking tot de detentieperiode en de periode direct na vrijlating. Medewerkers van penitentiaire inrichtingen, gemeenten en de reclassering werken tijdens en ook na detentie samen om de kans op (vast) onderdak na vrijlating te vergroten (VNG, 2009). Vervolgonderzoek zal inzicht moeten geven in de precieze rol van beleid in de woonsituatie van ex-gedetineerden en of deze hulpverlening tot het gewenste resultaat leidt.

Ook in het interessant voor vervolgonderzoek om enkele bevindingen nader uit te zoeken. Bijvoorbeeld de bevinding dat een verhuizing ook een positief effect kan hebben voor ex-gedetineerden kan nader uitgediept worden. Vervolgonderzoek kan woonkenmerken van de nieuwe woning na een verhuizing meenemen, en tevens relateren aan recidive. Ook kan de nieuwe woonsituatie

gerelateerd worden aan andere aspecten, zoals de werksituatie van ex-gedetineerden.

Verder hanteert de huidige studie met betrekking tot de woonsituatie een follow-upperiode van zes maanden, terwijl dit mogelijk voor ex-gedetineerden een vrij korte periode is om hun woonsituatie weer op orde te krijgen. Zoals Fontaine en Biess (2012) stellen is de eerste periode na vrijlating er een van het vinden van de juiste plek, en is deze periode vaak extra instabiel. Wellicht strekt dit zich uit over langer dan zes maanden. Uit ander onderzoek bleek bijvoorbeeld dat ex-gedetineerden zelfs jaren na hun vrijlating nog te maken kunnen krijgen met dakloosheid die aan de detentie gerelateerd kan worden (Remster, 2017). Een langere follow-upperiode kan meer inzicht geven in hoeverre ex-gedetineerden erin slagen hun woonsituatie te stabiliseren naarmate zij langer uit detentie zijn. Dit geeft vervolgens weer handvatten aan beleid hoe hierop kan worden ingespeeld door specifieke hulpverleningsinstanties. De huidige resultaten hebben in ieder geval laten zien dat het eerste halfjaar na vrijlating erg instabiel is. Het zou goed zijn te weten of deze instabiliteit verder gaat in het tweede halfjaar of dat de woonsituatie zich dan al meer stabiliseert.

Vervolgens zou vervolgonderzoek verder kunnen inzoomen op het proces rond dakloosheid. De huidige resultaten lieten bijvoorbeeld zien dat over het algemeen sprake is van korte periodes van dakloosheid. Vrijwel geen enkele respondent was de gehele onderzoeksperiode dakloos. Vervolgonderzoek zou moeten kijken naar hoe het deze mensen lukt om uit de dakloosheid te komen. Is daarbij bijvoorbeeld meestal sprake van specifieke hulpverlening of lukt dit deze mensen zelf? En hoe komt het, daarna, dat veel ex-gedetineerden toch weer opnieuw dakloos raken? Een deel van de respondent had bijvoorbeeld direct na vrijlating wel huisvesting, maar was zes maanden later toch (weer) dakloos. Hoe komt het dat deze ex-gedetineerden er niet in slagen hun woonplek direct na vrijlating te behouden? Onderzoek dat naar deze vragen kijkt, zou een meer kwalitatieve opzet kunnen hanteren om inzicht te geven in de processen achter het dakloos raken of juist uit de dakloosheid komen.

Tot slot is meer onderzoek nodig om te bepalen in hoeverre de resultaten te generaliseren zijn naar bredere populaties. In de huidige studie zijn gedetineerden in voorlopige hechtenis als respondenten gebruikt. Dit zijn dus gedetineerden die relatief zwaardere delicten hebben gepleegd. Wel bestaat bijna de helft van de Nederlandse gevangenenpopulatie uit voorlopig gehechten (Linckens & De Looft, 2013). De gemiddelde detentieduur van de respondenten in dit onderzoek is iets langer dan voor de gehele gedetineerdenpopulatie, waar de meerderheid niet langer dan een paar maanden vastzit (Linckens & De Looft, 2013). Uit de resultaten bleek echter niet dat detentieduur veel invloed had op (veranderingen in) woon- en verhuisspatronen van de respondenten. In het algemeen zou het kunnen dat de huidige resultaten een ernstiger of grilliger beeld van de woon- en verhuisspatronen laten zien dan voor de gehele gedetineerdenpopulatie het geval zou zijn. Bovendien zijn in dit onder-

zoek alleen mannelijke gedetineerden meegenomen, die zijn geboren in Nederland. Verder onderzoek kan duidelijk maken in hoeverre de resultaten ook zijn toe te passen op vrouwelijke gedetineerden of op gedetineerden die niet in Nederland zijn geboren.

6.5 BELEIDSAANBEVELINGEN

Dit proefschrift biedt inzicht in woon- en verhuisspatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden en daaropvolgende recidive, dat bruikbaar kan zijn voor beleidsmakers binnen gemeenten, het gevangeniswezen, reclasseringsinstanties en bijvoorbeeld woningcorporaties. Een van de belangrijkste bevindingen is de grote verscheidenheid aan woon- en verhuisspatronen en de instabiliteit die veel prominenter aanwezig is dan binnen de algemene bevolking. Dit wijst erop dat huisvestingsproblematiek onder gedetineerden en ex-gedetineerden aandacht verdient.

Ten eerste kunnen beleidsmakers uit deze studie handvatten halen om in te spelen op factoren die invloed hebben op woon- en verhuisspatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden en op die manier zelf invloed uitoefenen op eventuele dakloosheid en verhuisspatronen. Er bestaat al veel demografisch onderzoek naar dakloosheid en verhuizen binnen de algemene bevolking (zie bijv. Van Laere, 2017; Buster e.a., 2015; Kley & Mulder, 2010). De resultaten uit het huidige onderzoek maken echter duidelijk dat deze kennis niet zonder meer toe te passen is op woon- en verhuisspatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden. Binnen deze specifieke doelgroep is sprake van een veel groter aandeel daklozen en ook van een veel groter percentage dat verhuist binnen korte periode. Dit maakt het aannemelijk dat voor deze groep andere factoren en processen een rol spelen. Uit de resultaten kwamen enkele van deze factoren naar voren die specifiek van belang zijn voor gedetineerden en ex-gedetineerden. Beleidsmakers kunnen zich bijvoorbeeld meer richten op het zorgen dat de binding van gedetineerden met conventionele anderen tijdens detentie goed blijft, zodat deze hierop kunnen steunen voor hulp bij huisvesting na vrijlating.

Daarnaast moeten beleidsmakers de verschillende mogelijkheden die in Nederland bestaan voor gedetineerden om hun woning tijdens detentie te behouden (Vereniging Nederlandse gemeenten (VNG), 2009; zie ook hoofdstuk 1) nogmaals bekijken. Hier kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van onderverhuur en huisbewaring. Deze opties zijn met name bedoeld voor gedetineerden die voorafgaand aan hun detentie alleen woonden, en van wie de woning dus tijdens detentie leegstaat. Dit is zeker van belang, aangezien het voor deze gedetineerden veelal moeilijk zal zijn om hun woning te behouden. Uit de resultaten werd echter ook duidelijk dat het samenwonen met een partner een stabiele situatie is die kan leiden tot minder dakloosheid en daarmee minder recidive. De gedetineerde kan alleen terugkeren naar zijn partner wanneer deze laatste de woning kon behouden tijdens de detentie. Een moge-

lijkheid die al bestaat en die meer aandacht zou kunnen krijgen is daarom het doorbetalen van de woonlasten door de gemeente (VNG, 2009). Dit is alleen mogelijk als dit onvermijdelijk is en hier zeer dringende redenen voor zijn (WWB, artikel 16, eerste lid). Onder dringende redenen worden alleen acute noodsituaties verstaan, bijvoorbeeld ernstige consequenties voor de psychische gezondheidstoestand van de persoon (Memorie van Toelichting WWB, artikel 16). Beleidsmakers kunnen overwegen de mogelijkheden voor doorbetaling te verruimen, als dit tot gevolg heeft dat de gedetineerde een stabiele woonplek behoudt en daarmee minder recidiveert.

Ten derde moet beleid ook gefocust worden op het eerste halfjaar na vrijlating. De resultaten van dit proefschrift hebben aangetoond dat niet enkel het moment direct na vrijlating van belang is, maar dat het gehele eerste halfjaar na vrijlating cruciaal is. Gedurende deze periode is nog steeds sprake van veel veranderingen. Nazorginstanties doen er daarom goed aan om ex-gedetineerden te blijven volgen, ook nadat deze een woonplek heeft gevonden. Er moet alles aan gedaan worden om ook latere dakloosheid te voorkomen. De resultaten uit hoofdstuk 2 en 5 tonen aan dat dakloosheid een duidelijk aandachtspunt is voor deze doelgroep, en huisvesting een belangrijk speerpunt moet zijn voor de inspanningen ex-gedetineerden te helpen re-integreren. Bovendien moet dit niet enkel benadrukt worden direct na vrijlating, maar moet tevens gedurende de maanden daarna de woonsituatie van de ex-gedetineerden in de gaten worden gehouden. In hoofdstuk 2 werd daarnaast duidelijk dat het aantal daklozen zes maanden na vrijlating kleiner is dan direct in de eerste maand na detentie. Dit wijst erop dat het een deel van de ex-gedetineerden pas na vrijlating lukt om huisvesting te vinden. Het is zaak om de hulpverlening tijdens detentie erop in te stellen te zorgen dat elke gedetineerde bij vrijlating onderdak heeft.

De laatste aanbeveling voor het beleid is dat tevens de groep (ex)-gedetineerden die wel over huisvesting beschikt in de gaten moet worden gehouden. Naast de focus op het voorkomen van dakloosheid, laat dit proefschrift zien dat het ook belangrijk is op deze groep te focussen. Binnen deze groep is sprake van erg veel verhuizingen. Vaak wordt ervan uitgegaan dat een stabiele woonsituatie, zonder te verhuizen, te prefereren is voor de resocialisatie van gedetineerden en ex-gedetineerden. Uit de resultaten in hoofdstuk 5 komt echter naar voren dat verhuizen ook gunstig kan werken voor de resocialisatie. Wanneer gedetineerden direct na hun detentie verhuisd zijn, recidiveerden zij minder dan de niet-verhuizers. Dit duidt op het maken van een nieuwe start en het vertrekken uit de oude, criminogene omgeving en komt daarmee overeen met verwachtingen op basis van *desistance* theorieën, die stellen dat individuen zelf de keuze maken om te stoppen met hun crimineel gedrag (Farrall e.a., 2010). Het Gevangeniswezen kan hierop inspelen door tijdens detentie in kaart te brengen voor welke gedetineerden een verhuizing goed uit zou kunnen pakken en voor wie juist een terugkeer naar de oude woonplek beter is. Aan de andere kant verhuisden de frequente verhuizers wel vaker

dan de niet-verhuizers. Dit benadrukt het belang van het blijven begeleiden en monitoren van ook die ex-gedetineerden die op het eerste gezicht bij vrijlating stabiel lijken en huisvesting hebben. Naast het verhuizen op zich, is het ook van belang te monitoren naar welke buurt de ex-gedetineerde verhuist en of deze buurt een slechtere sociaaleconomische status heeft dan de voorgaande buurt. Deze studie heeft namelijk aangetoond dat verhuizen naar een slechtere buurt op de lange termijn leidt tot meer recidive en verhuizen naar een betere buurt juist tot minder recidive.

Al met al heeft dit proefschrift aangetoond dat beleid erop gericht om dakloosheid te voorkomen of op te lossen zeker belangrijk is, maar dat er meer is dan alleen dakloosheid dat aandacht verdient wanneer het gaat om de woonsituatie van gedetineerden en ex-gedetineerden. Een groot deel beschikt namelijk wel over huisvesting, maar is toch niet in staat op één plek te blijven. Aan de andere kant kiezen anderen er zelf voor weg te gaan en is dit in die situatie voor hen waarschijnlijk inderdaad beter. Het beleid omtrent huisvesting bij gedetineerden en ex-gedetineerden moet zich op al deze aspecten richten. Op die manier zal de grootste reductie in recidive bereikt kunnen worden. Een goede woonsituatie is nog steeds een van de belangrijkste aspecten bij het resocialisatieproces. Wat die goede woonsituatie inhoudt, kan echter per persoon verschillen.